

SAVONIA

ammattikorkeakoulu

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

SEKSUAALISUUDEN MONIMUOTOI- SUUS OSANA YLÄKOULUN SEKSU- AALIKASVATUSTA

Kirjallisuuskatsaus yläkoulujen seksuaalikasvatuksesta

TEKIJÄT Veera Helander
Vanamo Lindroos

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Tutkinto-ohjelma Kättilön tutkinto-ohjelma	
Työn tekijät Veera Helander ja Vanamo Lindroos	
Työn nimi Seksuaalisuuden moninaisuus osana yläkoulun seksuaalikasvatusta	
Päiväys	19.3.2025
Sivumäärä/Liitteet	32
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani Väestöliitto	
<p>Opinnäytetyössä selvitettiin, miten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt huomioidaan osana yläkoulujen seksuaaliterveyden opetusta, eli seksuaalikasvatusta. Seksuaalisuus käsitteenä kattaa muun muassa sukupuolen, sukupuoliroolit, seksuaalisen suuntautumisen sekä lisääntymisen. Seksuaalisuus vaikuttaa ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisestikin. Seksuaalisuuteen suhtautuminen, asenteet ja seksuaalisuuden ilmaisutavat muuttuvat koko elämän ajan. Muuttumiseen vaikuttavat muun muassa seksuaalinen kehitys, perhe, kulttuuri sekä uskonnollinen tausta.</p> <p>Vuodesta 2006 seksuaalikasvatus on ollut pakollinen osa terveystiedon oppiainetta. Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on saavuttaa hyvä seksuaaliterveys ja seksuaalinen hyvinvointi. Laadukas ja riittävä seksuaalikasvatus lisää tietoisuutta ja vähentää riskikäyttäytymistä, kun nuori tekee seksuaalisuutta koskevia valintoja. Seksuaalikasvattajana toimii jokainen nuoren kanssa toimiva aikuinen, esimerkiksi opettaja. Seksuaalikasvatukseen käytettyjen oppituntien määrä on lisääntynyt, mutta seksuaalikasvatuksen laatu ja sisältö vaihtelevat koulusta ja jopa opettajasta riippuen. Tämän vuoksi opettajien asenteella ja osaamisella sekä kaikkien koulujen yhtenäisellä seksuaalikasvatuksella on merkittävä vaikutus nuorten hyvän seksuaaliterveyden saavuttamisessa.</p> <p>Yläkoulujen seksuaalikasvatuksen opetus sekä oppimateriaalit ovat olleet suurimmaksi osaksi heteronormatiivisia. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville nuorille ei siis ole ollut riittävästi juuri heille kohdennettua seksuaalikasvatusta, kuten ehkäisyneuvontaa. Tämän vuoksi aiheesta tulee kehittää jatkotutkimuksia, jotta seksuaalikasvatus olisi kaikille tasapuolisesti kohdennettua.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskasauksen tuloksessa (n=13), kävi ilmi yläkoulujen seksuaalikasvatuksen olevan heteronormatiivista sekä yhdyntäkeskeistä. Heteronormatiivinen seksuaalikasvatus eristää sateenkaarinnuoria muista nuorista ja luo heille siten ulkopuolisuuden tunnetta. Seksuaalisuuden- ja sukupuolen moninaisuutta pidettiin erikoisuutena ja vähemmistöihin kuuluvia ihmisiä näkymättöminä. Sateenkaarinnuorille kohdennettua seksuaalikasvatusta käsiteltiin ohimennen ja normaalista poikkeavana. Riittävä ja kaikki nuoret huomioon ottava seksuaalikasvatus suojelee nuoria väkivaltaisilta ihmissuhteilta sekä ehkäisee ennakoasenteita seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kuuluvia kohtaan. Opettajan omalla asenteella ja osaamisella oli merkittävä vaikutus seksuaalikasvatuksen opetuksen sisältöön, erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille kohdennetussa seksuaalikasvatuksen opetuksessa. Opettajan vastuulla on tuoda moninaisuus osaksi käytännön seksuaalikasvatusta, jotta seksuaalikasvatus olisi kaikille nuorille suunnattua.</p> <p>Toimeksiantajana opinnäytetyössä oli Väestöliitto. Opinnäytetyön tulokset jaetaan toimeksiantajan kanssa. Jatkotutkimustyönä tulisi kehittää tutkimus suomalaisten nuorten kokemasta seksuaalikasvatuksen riittävydestä. Tutkimusaiheena voisi olla myös, miten kaikille nuorille suunnattu seksuaalikasvatus vaikuttaa ihmisten ennakoasenteisiin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä.</p>	
Avainsanat Seksuaalisuus, seksuaalikasvatus sosiaalisen sukupuolen ja seksuaalivähemmistöt, sukupuolivalistus, opetus	

Field of Study Social Services, Health and Sports	
Degree Program Degree Programme in Midwife	
Authors Veera Helander and Vanamo Lindroos	
Title of Thesis Sexual diversity part of middle school sex education	
Date 19.3.2025	Pages/Appendices 32
Client Organisation /Partner Väestöliitto	
<p>Thesis was clarified to how sexual and gender minoritys are taken into account sexual education in middle school. Sexuality concept involves gender, gender-roles, sexual orientation and increase among other things. Sexuality affects people health and well-being physically, psychologically as well as socially. Attitudes towards sexuality and sexuality expression change through entire lives. Change is affected sexual development, family, culture and religious background among other things.</p> <p>Since 2006 sexual education has been mandatory part of health education. The goal of sex education is receive good sexual health and sexual wellbeing. High quality and sufficient sex education adds more awareness and reduce risky behavior when young person makes choices about sexuality. As sex educators works every adult in youths' lives, teacher for example. Sex education lessons has multiply but sex educations quality and contents vary between schools and even teachers. Because of this teachers attitude and competence as well as uniform sex education has major part of achieving youths good sexual health.</p> <p>Sex education in middle schools and material are mostly heteronormative. For the young people involve in sexual and gender minority doesn't receive enough to them targeted sex education for example contraceptive advice. For this reason there needs to be further studies so sex education would be equal to everyone.</p> <p>Articles in thesis show that sex education in middle school is heteronormative and intercourse-oriented. Heteronormative sex education isolate LGBTQA+ youth from other youth and creates feeling of being left out. Sexual and gender minority was considered speciality and minoritys invisible. LGBTQA+ sex education was discussed casually and as abnormal. Sufficient and all youth inclusive sex education protects youth from abusive relationships and prevents prejudice towards sexual and gender minority. Teachers own approach and competence played big part to the content of sex education, specifically sex education aimed to the sexual and gender minorities. Teachers responsibility is to bring diversity part of sex education so sex education would be for all young people.</p> <p>The principle of this study was Väestöliitto. The results will be shared with Väestöliitto. Develop research for Finnish youth experience about sex educations adequacy. As a research topic could be also how sex education for all youth affects people prejudice towards sexual and gender minorities.</p>	
Keywords Sexuality, sex education, social gender and sexual minorities, sex education, education	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	SEKSUAALISUUS	7
2.1	Seksuaalisuuden monimuotoisuus	7
2.2	Seksuaaliterveys	7
2.3	Seksuaalinen kehitys	8
2.4	Seksuaalikasvatus	8
2.5	Seksuaalioikeudet	9
2.6	Seksuaalisuuden väkivalta	10
3	SEKSUAALIKASVATUS KOULUSSA	11
3.1	Seksuaalikasvatuksen opetusmateriaali ja oppitunnit yläkoulussa	11
3.2	Seksuaalisuuden moninaisuuden opettaminen	13
4	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE	15
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	16
5.1	Tutkimusmenetelmän esittely	16
5.2	Aineiston keruu.....	17
5.3	Aineiston analysointi	18
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET	20
6.1	Seksuaalisuuden monimuotoisuuden huomioiminen osana seksuaalikasvatusta.....	20
6.2	Monimuotoisuuden opetuksen hyödyt	21
7	POHDINTA.....	22
7.1	Tulosten tarkastelu	22
7.2	Eettisyys ja luotettavuus.....	22
7.3	Ammatillinen kasvu	23
7.4	Hyödynnettävyys ja kehittämisideat	24
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	25
	LÄHTEET	26
	LIITTEET	31
	LIITE 1: ARTIKKELITAUUKKO	31

KUALUETTELO

Kuva 1. Seksuaalioikeudet	9
Kuva 2. Tietokannat ja hakusanat	17
Kuva 3. Tutkimusten sisäänotto- ja poissulkukriteerit	18

1 JOHDANTO

WHO:n määritelmän mukaan seksuaaliterveys tarkoittaa seksuaalisuuteen liittyvän fyysisen, emotionaalisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tilaa. Seksuaaliterveys on aiheena ajankohtainen, sillä seksuaalinen hyvinvointi on olennainen osa ihmisen terveyttä, elämänlaatua ja hyvinvointia kaikissa elämän vaiheissa (Santalahti 2018a). Lehtosen (2014, 2) mukaan nuorten seksuaalielämän alkamisajankohta on aikaistunut. Seksuaaliterveyden opettaminen kouluissa on erityisen tärkeää, sillä kaikilla nuorilla ei ole lähipiirissään aikuisia, joiden kanssa keskustella seksuaalisuudesta ja saada tietoa seksuaalisuuteen ja seksiin liittyvistä asioista. Tämän vuoksi nuoret hakevat yhä useammin tietoa netistä, jolloin mediakriittisyys korostuu. (Santalahti 2018b.)

Sateenkaarinuoren arkea koulussa on vaikeaa kuvata, sillä sateenkaarinuoria pidetään näkymättöminä. Yleisesti ottaen opettajat suhtautuvat melko myönteisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin, mutta eivät kuitenkaan halua tuoda näitä teemoja esille opetuksessa. (Taavetti 2015.) Seksuaalikasvatusta kouluissa määrittelee opetussuunnitelma, joka määrittelee aiheeksi esimerkiksi turvataidot ja seksuaalisuuden kehittymisen (Opetushallitus 2014). Seksuaalisuuden monimuotoisuutta ei kuitenkaan suoranaisesti määritellä opetussuunnitelmassa seksuaalikasvatuksen sisällöksi (Opetushallitus 2014).

Opinnäytetyö toteutetaan kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsaus tunnistaa, arvioi, tulkitsee ja yhdistää olemassa olevaa tietoa ja siten määrittää tietyn tutkimuksen keskeiset johtopäätökset sekä muodostaa kokonaiskuvan aiheesta (Vilka 2023). Opinnäytetyön aihe on sekä sairaanhoitajan että kättilön opintojen vuoksi meille molemmille tärkeä ja kiinnostava. Olemme molemmat yhtä mieltä siitä, ettei yläkoulujen seksuaalikasvatuksen sisältö ole kohdennettu tasapuolisesti kaikille nuorille. Opinnäytetyömme toimeksiantaja on Väestöliitto.

Haluamme kuvata tarkemmin tämänhetkistä seksuaalikasvatuksen käytännön toteutusta sekä selvittää, miten seksuaalisuuden monimuotoisuus huomioidaan osana seksuaaliterveyden opetusta. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata yläkoulujen seksuaalikasvatuksen monimuotoisuutta. Tavoitteena on tuottaa tietoa yläkouluikäisten seksuaalikasvatuksen käytännön toteutuksesta ja seksuaalisuuden monimuotoisuuden huomioimisesta osana seksuaaliterveyden opetusta.

Yläkoulu tarkoittaa vuosiluokkia 7–9, jolloin nuori on 13–15 vuoden ikäinen. Yläkouluissa seksuaaliterveyttä opetetaan osana terveystiedon opetuskokonaisuutta. Yläkoulun kolmen vuoden aikana seksuaaliterveyden opetukseen on varattu 21 oppituntia terveystiedon opetuskokonaisuudesta. (Opetushallitus 2023.)

2 SEKSUAALISUUS

Seksuaalisuudelle ei ole olemassa yhtä oikeaa määritelmää, vaan jokainen kokee oman seksuaalisuutensa yksilöllisesti. Eri tahot ovat kuitenkin listanneet erilaisia seksuaalisuuden määritelmiä. Esimerkiksi Väestöliitto (2018) määrittää seksuaalisuuden ihmisen perusominaisuutena, jota ei voi erottaa muusta ihmisenä olemisesta. Seksuaalisuutta on muun muassa sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, lisääntyminen ja sukupuoliroolit.

Seksuaalisuutta voidaan yleisesti kuvata yhtenä ihmiselämän ulottuvuutena, jonka vaikutus näkyy niin ihmisen psyykkisessä, fyysisessä ja sosiaalisessa terveydessä sekä hyvinvoinnissa (Piipponen, Pirttinen & Widomski 2018, 2). Seksuaalisuus vaikuttaa ihmisessä koko elämänkaaren ajan, mutta se ilmenee eri tavalla eri elämänvaiheissa. Seksuaalisuuteen vaikuttaa biologisten, psykologisten ja sosiaalisten tekijöiden lisäksi myös taloudelliset, poliittiset, historialliset sekä hengelliset tekijät. Perhe, kulttuuri ja uskonnollinen tausta muovaavat asenteita ja seksuaalisuuden ilmaisutapoja (Terveyskylä 2018). Seksuaalisuus koetaan ja ilmaistaan ajatuksina, fantasioina, haluina, uskomuksina, asenteina, arvoina, käyttäytymisenä, toimintana, rooleina ja ihmissuhteina (WAS 2014).

2.1 Seksuaalisuuden monimuotoisuus

Seksuaalisuuden monimuotoisuus ilmenee ihmisen oman suhtautumisena ja kokemuksena seksuaalisuudestaan (OmaKS 2023). Tähän liittyy seksuaalinen identiteetti. Identiteetti tarkoittaa omaa kuvaa. Seksuaaliseen identiteettiin kuuluu seksuaaliset tarpeet ja arvot, tapa ilmaista seksuaalisuutta ja kokea mielihyvää (Terveyskirjasto 2024). Monimuotoisuudella tarkoitetaan, että ei ole vain yhtä tai kahta oikeaa tapaa toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan. Seksuaalinen identiteetti muuttuu elämä aikana. (OmaKS.)

Seksuaalivähemmistöillä tarkoitetaan ihmisiä, jotka ovat seksuaaliselta suuntautumiseltaan lesboja, homoja, biseksuaaleja, panseksuaaleja ja aseksuaaleja. Sukupuolivähemmistöllä tarkoitetaan esimerkiksi transsukupuolisia, muunsukupuolisia ja sukupuoleettomia ihmisiä sekä intersukupuolisia ihmisiä. Sateenkaari-ihminen ja sateenkaarinuori tarkoittaa seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvaa ihmistä. (THL 2022b.)

Seksuaalinen suuntautuminen kuvaa, mistä sukupuolesta tai sukupuolista henkilö on kiinnostunut eroottisesti, emotionaalisesti tai seksuaalisesti. Ihminen ei voi halutessaan muuttaa seksuaalista suuntautumistaan, mutta kokemus seksuaalisesta suuntautumisesta voi muuttua elämän varrella. Jokainen voi itse määritellä tai olla määritelmättä omaa seksuaalista suuntautumistaan. (Väestöliitto 2018.)

2.2 Seksuaaliterveys

Nuoren hyvä seksuaaliterveys edellyttää riittävää, oikeassa kehitysvaiheessa annettua ja oikein kohdennettua seksuaalikasvatusta sekä nuorille suunnattuja korkeatasoisia seksuaaliterveyspalveluita. Lisäksi on tärkeää, että nuorilla on positiivinen käsitys seksuaalisuudesta ja seksin nautinnollisuudesta. Yhtä tärkeää on tietää seksin riskeistä ja vastuusta, kuten seksitaudeista ja raskauden mahdollisuudesta. (Santalahti 2018.)

Seksuaaliterveyden saavuttaminen edellyttää kaikkien seksuaalioikeuksien kunnioittamista (Santalampi 2018). Nuorille laadittuihin seksuaalioikeuksiin kuuluu nuoren oikeus elämään, oikeus nauttia seksuaalisuudestaan, oikeus riittävään tietoon, oikeus suojella itseään, oikeus terveydenhuoltoon sekä oikeus osallisuuteen (Opetushallitus 2023).

2.3 Seksuaalinen kehitys

Seksuaalisuuden kehitystä voidaan kuvata esimerkiksi seksuaalisuuden portailla. Seksuaalisuuden portaavat ovat malli, minkä avulla on helpompi ymmärtää seksuaalisuuden kehitystä. Seksuaalisuuden portaissa on yksitoista askelmaa. Ensimmäisessä vaiheessa ihminen kokee olevansa ihana. Tämän jälkeen hänellä on kavereita, joista tykkää. Vanhempien ihailu on kolmas vaihe portaissa. Neljännessä vaiheessa ihastutaan idoliin. Tämän jälkeen seksuaalisuuden portaissa ihminen ihastuu tuttuun, mutta salaa tämän ja seuraavassa vaiheessa kertoo tästä tuttavalleen. Seitsemännessä askelmassa ihminen uskaltaa kertoa ihastumisestaan ja tämän jälkeen portaavat alkavat käydä läpi fyysisistä läheisyyttä. Alussa kuljetaan käsi kädessä, tämän jälkeen portaissa tulee suutelu. Kymmenennellä askelmalla pohditaan mikä tuntuu hyvältä ja viimeiseen askelmaan kuuluu rakastelu. (Hyvä kysymys 2019.)

Seksuaalinen kehitys alkaa jo varhaislapsuudessa ja jatkuu koko elämän. Noin 13 vuoden ikäiset, murrosikäiset nuoret on määritelty sukukypsiksi, eli he ovat fyysisesti valmiita lisääntymään. Kuitenkin kehon, aivojen ja persoonallisuuden kehitys jatkuvat edelleen. Seksuaalisuuden kehitysaikataulu ei ole juurikaan sidoksissa ikään, vaan kehitysvaiheet koetaan yksilöllisesti ja jopa päällekkäin. (Caciatore & Kaltiala 2021.)

Nuoren seksuaalikehitys sisältää murrosiän muutokset kehossa ja kiihtyneen hormonitoiminnan seurauksena seksuaalisen kiinnostuksen herääminen. Seksuaalikehitykseen kuuluu myös itsenäisyyden tavoittelu ja harjoittelu sekä rajojen rikkominen ja uusien elämysten kokeilunhaluisuus. (Väestöliitto 2021.)

2.4 Seksuaalikasvatus

Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on hyvä seksuaaliterveys ja seksuaalinen hyvinvointi. Seksuaalikasvatus tukee jokaisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, oikeutta kokea oma seksuaalisuus hyvänä ja arvokkaana sekä tarjoaa mahdollisuuden pohtia sukupuoliä ja seksuaalisuuksia (Väestöliitto julkaisuaika tuntematon).

Seksuaalikasvattajana toimii jokainen lapsen ja nuoren kanssa toimiva aikuinen. Seksuaalikasvattajana aikuisen tulee pohtia omia seksuaalisia arvoja ja asenteita, sillä ne heijastuvat lapsiin ja nuoriin jopa tiedostamatta. (Väestöliitto julkaisuaika tuntematon.)

THL on tehnyt Väestöliiton kanssa yhdessä Kumita nimisen kampanjan, johon oli kerätty tietoa koulun opettajilta, terveydenhoitajilta ja muulta henkilökunnalta. Aineistosta käy ilmi, että koulujen seksuaalikasvatusopetuksessa on paljon eroja (Bildjuschkin 2016, 12). Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on, että nuorilla on riittävästi tietoja ja taitoja, kun hän tekee omaa seksuaalisuutta koskevia

valintoja (Santalahti 2018). Seksuaalikasvatuksessa pohditaan omia seksuaalisia arvoja ja asenteita sekä moninaisuutta. Lisäksi seksuaalikasvatuksessa perehdytään nuoren seksuaalioikeuksiin.

Kouluissa oleva seksuaalikasvatus on puutteellista ja keskittyy vain heteronormatiiviseen opetukseen (MacAulay ym. 2022). Huolestuttavaa on myös se, miten selkeästi pojille suunnattu seksuaalikasvatus on kattavampaa, kuin tytöille.

2.5 Seksuaalioikeudet

Seksuaalioikeudet käsittelevät laajasti seksuaalisuuteen liittyviä elämän osa-alueita, eikä niillä ole yhtä ainoaa määritelmää. Yhden määritelmän mukaan seksuaalioikeudet tarkoittavat yksilön oikeutta päättää omaan seksuaalisuuteensa sekä kehoon liittyvistä asioista ja toteuttaa oman seksuaalisen suuntautumisen mukaista seksuaalisuutta ilman painostusta tai väkivallan uhkaa ja samalla kunnioittaen myös muiden oikeuksia. (Ihmisoikeudet julkaisuaika tuntematon.)

Seksuaalioikeudet ovat seksuaalisuutta koskevia ihmisoikeuksia, jotka suojelevat jokaisen seksuaali-terveyttä. Oikeudet kuuluvat kaikille iästä, sukupuolesta, sukupuolen kokemuksesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta ympäri maailman (Kumita julkaisuaika tuntematon). Seksuaalioikeudet ovat kansalais-, poliittisten, sosiaalisten ja taloudellisten oikeuksien keskiössä. Ilman seksuaalioikeuksien toteutumista eivät muutkaan ihmisoikeudet voi toteutua täysin. (Ihmisoikeudet julkaisuaika tuntematon.)

World association for Sexual Health (WAS 2014) on laatinut 16 seksuaalisuutta koskevaa ihmisoikeutta. Jokaisen on oikeus saada opetusta ja kokonaisvaltaista seksuaalikasvatusta. Seksuaalikasvatuksen on oltava tietoon perustuvaa. Jokaisella on oikeus tietoon. Tietoa ei kuulu sensuroida eikä mielivaltaisesti rajoittaa. (WAS 2014) Työmme kannalta tärkeimmät kuvaamme oheisessa kuvassa (Kuva 1).

Kuva 1. Seksuaalioikeudet

2.6 Seksuaalisuuden väkivalta

THL:n mukaan Suomessa asuvista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista ihmisistä suuri osa on kokenut väkivaltaa. Nuorten kohdalla seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten kokema väkivalta on yli kaksi kertaa muita nuoria yleisempää. Tämä käy ilmi THL:n laatimasta kouluterveyskyselystä perusopetuksen 8. ja 9. luokan oppilaille vuonna 2021. Kyselyn mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ovat kokeneet lähes kolme kertaa enemmän koulukiusaamista, joka ilmenee vähintään kerran viikossa. Myös syrjintää, seksuaalista ahdistelua sekä seksuaaliväkivaltaa viimeisen vuoden aikana oli kokenut seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat kaksi kertaa muita nuoria enemmän. (THL 2021, 3.)

Seksuaalinen väkivalta on aina rikos. Rikoksesta saatava rangaistus vaihtelee tapauskohtaisesti riippuen sakosta usean vuoden vankeustuomioon. THL:n artikkelin mukaan EU:n perusoikeusviraston tekemän kyselyn mukaan vain neljännes ilmoitti kokemastaan väkivaltarikoksesta. Usein seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten kokemaa väkivaltaa ei ilmoiteta viranomaisille. Ilmoittamatta jättämisen syiksi kerrottiin, ettei väkivaltaa pidetty tarpeeksi vakavana tai ettei ilmoittamisella uskottu olevan seurauksia. Yli viidennes piti kokemustaan häpeällisenä ja 17 prosenttia pelkäsi poliisin suhtautuvan ilmoittajaan homo- tai transfobisesti. (THL 2022a.)

3 SEKSUAALIKASVATUS KOULUSSA

Suomalainen peruskoulujärjestelmä tavoittaa kaikki suomalaiset nuoret eri ikäluokissa. Peruskoulujen opetusta säädellään perusopetuslailla, -asetuksilla ja opetussuunnitelmalla. Kunnat ja koulut on veloitettu laatimaan muun muassa tasa-arvo- tai yhdenvertaisuussuunnitelma sekä vaikuttaa opetussuunnitelman sisältämien moninaisuuden käsittelyyn ja opetukseen. (Taavetti, Alanko & Heikkinen 2015.) Terveystiedon tultua oppiaineeksi koulujen seksuaalikasvatus on parantunut. Se on lisännyt oppilaiden tietoa seksuaalisuudesta. (Apter 2008.) Oppilaitoksen yhdenvertaisuussuunnitelman laatimisesta säädetään yhdenvertaisuuslaissa (THL 2022b).

Koulussa useiden oppiaineiden yhteydessä tulee mahdollisuus seksuaalisen ja sukupuolen moninaiseen käsittelyyn, mutta usein opetukseen valikoituu heteronormatiivinen kanta. Mikäli opetukseen kuitenkin valikoituu moninaisuuden käsittely, esitetään ne ohimennen ja normaalista poikkeavana. Koulusta puhumista helpottaa ja samalla vaikeuttaa se, että lähes kaikilla on kokemuksia koulusta – mutta ei tietenkään samanlaisesta koulusta. Koulu muuttuu, mutta ei samaan aikaan kaikkialla, ja erot yksittäisten koulujen välillä ovat suuria, ja kokemukset saman koulun sisällä voivat olla hyvin erilaisia. (Taavetti, Alanko & Heikkinen 2015.)

Nuorta kohdatessa olisi tärkeää, ettei tehtäisi oletuksia esimerkiksi sukupuoliroolien normeista, ja että käytettäisiin sukupuolineutraaleja termejä. Myös oman nimen oikeinkäyttö oli yksi toiveista, riippumatta siitä, oliko nuoren toivoma nimi lempinimi vai virallinen nimi. (THL 2023.)

Sateenkaarinuoren arkea koulussa on vaikeaa kuvata, sillä sateenkaarinuoria pidetään näkymättöminä. Koska ryhmää pidetään näkymättömänä, on haastavaa puuttua heidän ongelmalliseen kohteluunsa. Opettajat suhtautuvat melko myönteisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin, mutta eivät kuitenkaan halua tuoda näitä teemoja esille opetuksessa. (Taavetti, Alanko & Heikkinen 2015.)

Kuten muussakin opetuksessa, seksuaalikasvatuksen sisältö ja laatu riippuvat opettajan motivaatiosta ja osaamisesta. Opettajille on suunniteltu täydennyskoulutuksia, mikä lisäisi opettajien tietämystä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä. Ongelmana kuitenkin on koulutuksien vapaaehtoisuus sekä se, etteivät ne tavoita kaikkia opettajia. Opetuksen tulee olla sellaista, että jokainen nuori voi kokea sen koskevan myös itseään. Sekä enemmistöihin että vähemmistöihin kuuluvien nuorten tulee saada tarvitsemansa tiedot. Lisäksi on tärkeää, että opetuksessa käytetyt materiaalit ovat ajankohtaisia sekä monipuolisia ja niitä olisi riittävästi. (Kuortti & Halonen 2018.)

3.1 Seksuaalikasvatuksen opetusmateriaali ja oppitunnit yläkoulussa

Yläkoulussa terveystiedon oppimäärä sisältää myös seksuaaliterveysteemoja. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Stakes, Helsingin ja Äänekosken kaupungit ovat toteuttaneet Seksuaalikasvatuksen kehittämishanketta ja luoneet Kosketus -materiaalin peruskoulun 7.–9.-luokkalaisten nuorten seksuaalikasvatuksen tueksi (Liinamo, Jokinen, Varstala & hankkeen työryhmä 2013.) Materiaalin ei ole tarkoitus kattaa koulun seksuaaliopetuksen koko opetussuunnitelmaa, vaan tukea koulun omaa, uuteen valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan perustuvaa terveysopetuksen opetussuunnitelman toteutusta (Opetushallitus 2023).

Yläkoulun kolmen vuoden aikana seksuaaliterveyden opetukseen on varattu 21 oppituntia terveystiedon opetuskokonaisuudesta. Kosketus -materiaalissa oppituntimäärä on jaettu tasaisesti niin, että jokaisella vuosiluokalla on keskimäärin seitsemän seksuaalikasvatukseen pohjautuvaa oppituntia. Materiaali sisältää esimerkin oppituntien sisällöistä ja tuntien jakautumisesta eri vuosiluokilla. Taulukossa 1 on esitetty oppituntien sisällön jakautuminen eri vuosiluokilla. (Opetushallitus 2023.)

7. luokka	8. luokka	9. luokka
1. Johdanto seksuaalikasvatustohjelmaan ja ryhmän toimintasääntöjen muodostaminen	7. Aiemman kertaus, seksuaalisuus ja seksi	15. Aiemman kertaus ja ensimmäinen yhdyntä
2. Arvot pohdittavana	8. Seksuaalinen käyttäytyminen, raskaus ja ehkäisy – Saran ja Tuomaksen tarina	16. Seksuaalisuuteen liittyvän painostuksen vastustaminen
3. Kehollisuus	9. Seksuaalinen käyttäytyminen ja sukupuolitaudit	17. Seksuaalikäyttäytymisen monet mahdollisuudet
4. Seksuaalisuudesta puhuminen	10. Tietoiseksi tilanteen haltijaksi – Ei toivottujen seksuaalisten tilanteiden välttäminen	18. Raskaus ja vanhemmuus
5. Sukupuolielinten anatomia ja oman kehon hygienia	11. Vuorovaikutustaidot ihmissuhteissa – Mallan ja Jaken tarina	19. Mistä apua ja neuvoja
6. Ihmissuhteet	12. Neuvottelutasot sekä valintojen merkitys	20. Miten keskustella kondomin käytöstä
	13. Kondomin käytön taidot	21. Seksi ja seksuaalisuus vastakaisen sukupuolen näkökulmasta
	14. Väkivallan tunnistaminen ja ehkäisy	

Taulukko 1. Kosketus -materiaalin oppituntien sisällöt ja niiden jakautuminen (Liinamo, Jokinen & Varstala 2013)

Myös muut tahot ovat tehneet opetusmateriaalia ja tuntisuunnitelmia yläkoulujen seksuaalikasvatuksen tueksi. Kansainvälinen ihmisoikeusjärjestö Amnesty International on laatinut oman Mun Rajat -opetusmateriaalin. Opetusmateriaalin sisältö painottuu seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen. Materiaali sisältää neljä erilaista 1–2 tunnin mittaista tuntisuunnitelmaa sekä 15 monipuolista oppitunneilla tehtävää harjoitusta. Tehtävät käsittelevät muun muassa seksuaalioikeuksia, seksuaalisuuteen liittyvien käsitteiden selitystä ja erilaisten ongelmatilanteiden ratkaisua. Opetusmateriaali sisältää myös aikuiselle suunnattuja materiaaleja nuorten tukemiseksi. (Pihkala, Oksanen & Lampinen 2012.)

3.2 Seksuaalisuuden moninaisuuden opettaminen

Oppikirjat, joita yläkouluissa käytetään seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden moninaisuuden opettamiseen, esittelevät aihetta terminologian kautta. Oppikirjat opettavat, miten jokaisen pitäisi saada tasavertainen kohtelu riippumatta heidän seksuaalisuudestaan (Immonen, Laasonen, Pohjanlahti &

Sihvola 2008, 153.) Yläkouluissa käytettävä opetusmateriaali mahdollistaa, myös keskustelun homoseksuaalisuuden aikaisemmasta muodosta olla hävettävää, rikollista tai jopa sairaanloista (Hermanson, Kannas, Hytönen & Remes 2017, 31). Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret ovat korkeammassa riskissä joutua koulukiusatuksi. Mutta kouluissa, joissa seksuaalikasvatus on moninaisuudet huomioivaa, riski on pienempi. (Diana, Esposito 2022.)

Nuoret, jotka eivät saa kunnollista seksuaalikasvatusta, etsivät tiedon muualta. He hakevat tietoa kyselemällä sitä vanhemmilta, kavereiltaan, etisen netistä ja pornografian kautta (Walters ym. 2022.) Tämä taas voi johtaa nuoren hakeutumaan seksuaalisesti väkivaltaisiin suhteisiin (Mac Auley ym. 2022).

Seksuaalikasvatus moninaisuuden näkökulmasta on tärkeää, koska nuoret, jotka kuuluvat vähemmistöihin kohtaavat seksuaalista väkivaltaa, päihteiden vaikutuksen alaisena tapahtuvaa seksiä ja suojaamatonta seksiä paljon heteroseksuaalisuuteen kuuluvia ikätovereitaan aikaisemmin (Diana ym. 2022). THL:n teettämän kouluterveyskyselyn mukaan vuonna 2021 17,6 % seksuaalivähemmistöön kuuluvista nuorista on kokenut seksuaaliväkivaltaa kyseisen vuoden aikana (Terveysten ja hyvinvoinninlaitos 2021).

Koulujen tarjoaman seksuaalikasvatuksen lisäksi kotona tapahtuva seksuaalikasvatus vaikuttaa nuorten kykyyn ilmaista omaa seksuaalisuuttaan. Suvaitsematon ympäristö voi johtaa monen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvan kokevan huonommuutta. (Hermanson ym. 2017, 31.) Monesti, kun perheissä aloitetaan keskustelemaan nuorten ihastuksista tai seksistä, käydään keskustelut ajatuksella, että nuori on hetero (Flores ym. 2021). Kotona on myös vanhempien helppo oikaista koulussa annettua virheellistä seksuaalikasvatusta, jos puheyhteys nuoren ja vanhemman välillä on avoin (Flores, Allen & Bannon 2022). Kun seksuaalikasvatus on vain heteronormatiivien mukaista ja sukupuoliin eriytettyä kasvatusta, syventää se seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorien kokemusta ulkopuolelle jäämisestä ja tunteesta, että he ovat toisen asteen kansalaisia (Mac Auley ym. 2022).

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata yläkoulujen seksuaalikasvatuksen monimuotoisuutta. Tavoitteena on tuottaa tietoa yläkouluikäisten seksuaalikasvatuksen käytännön toteutuksesta ja seksuaalisuuden monimuotoisuuden huomioimisesta osana seksuaaliterveyden opetusta.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

- Miten yläkoulun seksuaalikasvatuksessa huomioidaan seksuaalisuuden monimuotoisuus?
- Miten yläkouluikäiset hyötyvät seksuaalisuuden monimuotoisuuden huomioimisesta osana seksuaalikasvatusta?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Opinnäytetyömme on toteutettu parityönä, olemme suurimmaksi osaksi työstäneet kirjoitusvaihetta itsenäisesti. Lisäksi olemme pitäneet tapaamisia myös ohjaavan opettajan kanssa, jolloin olemme pohtineet tarkemmin työmme etenemistä.

Aloitimme opinnäytetyömme suunnittelun sekä alkuperäistutkimuksiin perehtymisen helmikuussa 2023. Opinnäytetyön aiheen varmistuttua ja hyväksytyä aloimme perehtymään ja etsimään aiheeseen liittyvää materiaalia. Kevään 2023 aikana teimme opinnäytesuunnitelmaa ja kesän pidimme lomaa. Syksyllä 2023 pidimme ohjaavan opettajan kanssa tapaamisia, jolloin saimme työllemme sen hetkisen arvioinnin ja pääsimme jatkamaan työtämme.

Yhteistyökumppanimme on Väestöliitto. Väestöliitto on järjestö, joka vahvistaa turvallisia ihmissuhteita, ihmisoikeuksia ja hyvinvointia muuttuvassa maailmassa (Väestöliitto 2023). Väestöliitto tarjoaa maksutonta neuvontaa ja tukea sekä tekee syntyvyys- ja väestöntutkimusta. Lisäksi Väestöliitto edistää perheystävällisyyttä sekä seksuaali- ja ihmisoikeuksien toteutumista sekä Suomessa että kansainvälisesti. (Väestöliitto 2023.)

Jaamme opinnäytetyömme tulokset Väestöliitolle. Lähestyimme itse yhteistyökumppania. Toimeksiantaja ei ole esittänyt toiveita tutkimustyön suhteen, mutta kokee aiheen ajankohtaisena ja merkityksellisenä nuorten seksuaalioikeuksien kannalta.

5.1 Tutkimusmenetelmän esittely

Opinnäytetyömme toteutetaan narratiivisena eli kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsaus ei ole essee tai raportti. Vilka (2023) määrittelee kirjallisuuskatsauksen monimenetelmällisenä ja analyyttisenä tutkimustapana, jossa tutkitaan jo olemassa olevia tutkijoiden tekemiä alkuperäistutkimuksia. Siinä yhdistyvät toimintana ennalta suunniteltu järjestelmällinen tutkimusten hakuprosessi, tutkimusten valikointi, löydettyjen tutkimusten kriittinen lukeminen ja arviointi, muistiinpanojen tekeminen alkuperäistutkimuksista, tutkimusten analyysi eli tietojen vertailu sekä yhdistäminen uuden tiedon tuottamiseksi (Vilka 2023). Metodina kuvaileva kirjallisuuskatsaus on hoitotieteissä varsin yleinen menetelmä. Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta menetelmänä voidaan soveltaa hoitoalan tutkimustyössä mm. ammattikorkeakouluissa. (Kangasniemi ym. 2013)

Kirjallisuuskatsauksen perustana on sen kriittisyys, luotettavuus, pätevyys, yleistettävyyys sekä läpinäkyvyys ja toistettavuus. Kirjallisuuskatsauksessa tulee siis kuvata avainsanat, käytetyt tietokannat sekä haku- ja valintakriteerit. Lisäksi tulokset tulee arvioida kriittisesti ja tulkita johdonmukaisesti. Kriittisyys tarkoittaa myös sitä, että katsauksessa tehtyjä ratkaisuja peilataan asetettuun tutkimuskysymykseen, tarkoitukseen ja tavoitteeseen sekä kohderyhmään. Kirjallisuuskatsauksen tulee myös noudattaa ennalta määriteltyä menettelytapaa eli olla systemaattinen. (Vilka 2023.)

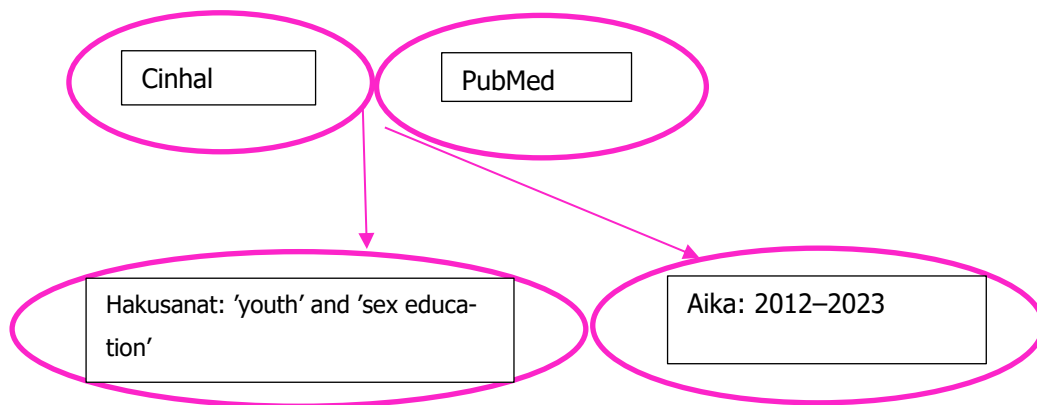
Narratiiviselle katsaukselle tyypillistä on etsiä alkuperäistutkimuksista vastauksia siihen, mitä aiheesta jo tiedetään, mitkä ovat aiheen keskeiset käsitteet ja mitkä ovat käsitteiden keskinäiset suhteet. Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen aineistona voidaan käyttää vertaisarvioitujen tutkimuksien lisäksi muun muassa arvioituja opinnäytteitä, väitöskirjoja ja harmaata kirjallisuutta, kuten asiakir-

joja ja ammatillisia raportteja. Narratiivisella katsauksella voidaan tehdä tiivistys aiheesta tai kartoittaa lisätutkimuksen tarvetta. Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on aiheen kokonaiskuvan ymmärtäminen ja sen kuvaileminen vakuuttavasti perustellen. (Vilkkä 2023.) Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen vaiheita ovat tutkimuskysymyksen muodostaminen, aineisto ja sen valinta ja ymmärrys sen sopivuudesta, kuvailu, ja tulosten tarkastelu. (Kangasniemi ym. 2013)

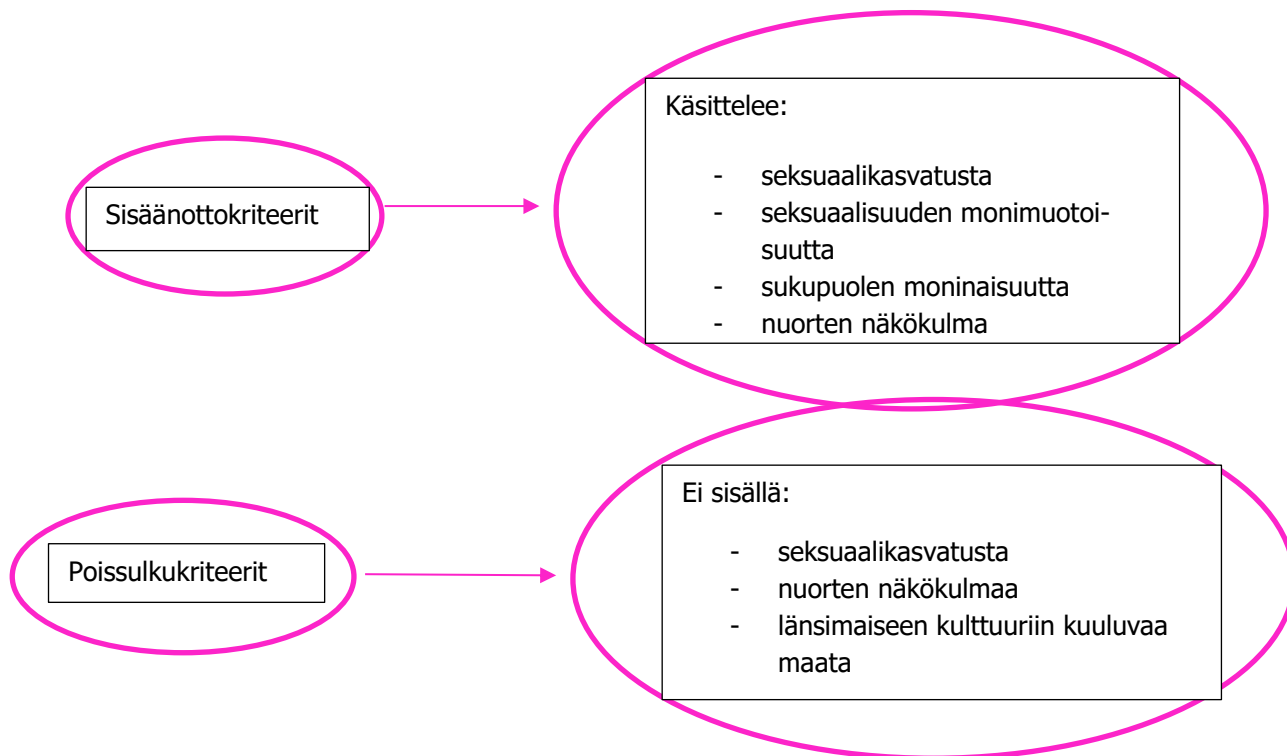
5.2 Aineiston keruu

Haimme tausta-artikkeleita Cinahl Ultimate -tietokannasta. Kuvassa 2 olemme esittäneet, miten olemme hakeneet artikkelit. Hakusanoina käytimme 'youth and sex education'. Julkaisuaajan laitoimme vuosille 2012–2023. Kaiken kaikkiaan hakutuloksia tuli 513. Toisena tietokantana käytimme PubMediä. Käytimme samoja hakulausekkeita. Tuloksia tuli 1592. Teimme haun myös Medicissä, mutta näillä hakukriteereillä emme löytäneet artikkeleita. Valitsimme kolmetoista artikkelia. Sisäänotto ja poissulkukriteerit on esitetty kuvassa 3. Poissuljimme artikkelit, missä ei käsitelty seksuaalikasvatusta, tai tutkimus oli tehty muualla kuin länsimaiseen kulttuuriin kuuluvassa maassa. Kirjallisuuskatsauksemme valitut tutkimukset olivat pääosin toteutettu määrällisinä tutkimuksina, joissa aineistonkeruumenetelmänä oli ollut haastattelu tai kyselylomake. Muita lähteitä olemme koonneet Väestöliiton nettisivuilta, Duodecimista ja koulujen oppikirjoja ja koulujen terveystutkimuksia hyödyntäen.

Opinnäytetyössä käytetyt tutkimukset on taulukoitu liitteeseen 1.

Kuva 2. Tietokannat ja hakusanat

Kuva 3. Tutkimusten sisäänotto- ja poissulkukriteerit

5.3 Aineiston analysointi

Aineiston analysoimme sisällönanalyysillä. Sen tarkoituksena on kuvata pelkistetyssä, tiivistetyssä ja yleisessä muodossa käytössä oleva tutkimusmateriaali. Tarkoituksena sisällönanalyysissä on kuvata ilmiötä ja siihen liittyviä ominaispiirteitä. (Elo, Kajula, Tohmola & Kääriäinen 2022.) Tutkimuskysymyksenämme on ollut, miten yläkoulun seksuaalikasvatuksessa huomioidaan seksuaalisuuden monimuotoisuus. Sisällönanalyysissä käytimme aineistolähtöistä analyysia. Aineistolähtöisessä analyysissä luodaan luokittelu itse aineistoon perustuen (Elo, Kajula, Tohmola & Kääriäinen 2022). Aloitimme artikkelien läpikäynnin lukemalla artikkelin teeman ja tiivistelmän. Tämän jälkeen kokosimme artikkelit taulukkoon. Kun artikkelit olivat taulukoitu, aloimme yhdistellä niitä. Kyseessä ollessa vähän tutkittu aihe aineistoanalyysi on parempi vaihtoehto analyysin toteuttamiseen (Elo, Kajula, Tohmola & Kääriäinen 2022).

Luimme artikkelit läpi ja etsimme niistä opinnäytetyön kannalta tärkeät kohdat. Pyrimme löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Aineistoon perehtyessä pyritään samaan kokonaiskuva aineistosta ja tarkistetaan, että aineisto vastaa tutkimuskysymyksiin (Elo, Kajula, Tohmola & Kääriäinen 2022). Tämän jälkeen kokosimme artikkelit taulukkoon ja aloimme yhdistellä niitä. Luokittelu vaiheessa vertaillaan aineistoja, etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia (Elo, Kajula, Tohmola & Kääriäinen 2022). Kun aineistot oli luettu läpi, raportoimme, niistä löytyneet tiedot ja tulokset. Kirjallisuuskatsauksen aineisto koostui 13 tutkimuksesta. Jotta tuloksista tulisi tarpeeksi laajat meidän

täytyi ottaa tutkimuksia muualtakin kuin Suomesta. Käytimme länsimaisia maita, jotta kulttuuri tausta olisi samanlainen.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Seksuaalisuuden monimuotoisuuden huomioiminen osana seksuaalikasvatusta

Seksuaalikasvatuksen sisällön on puutteellisia (Walters & Laverty 2022). Jotkut nuoret kertovat, ettei heille kouluissa puhuttu seksuaalisuuden- tai sukupuolten moninaisuudesta ollenkaan (Jones ym 2021). Nuoret miehet kokivat olevansa tyystin ulkopuolisia seksuaalikasvatukseen, koska se koskee vain lisääntymistä naisten näkökulmasta (Walters & Laverty 2022). Koulujen seksuaaliopetuksessa seksiä käsiteltäessä opetuksen sisällössä painotetaan emätinyhdyntää. Vaikka myös muita yhdynnämuotoja, kuten anaaliyhdyntää käsitellään, ne esitetään heteroparien näkökulmasta. Seksuaalikasvatusta tarjotaan kouluissa ja erilaisissa yhteisöissä, mutta opetus on heterokeskeistä, eikä ole tutkittu kuinka hyvin nämä tukevat seksuaalivähemmistöjä. (Pampati ym. 2021.) Australiassa tehdyssä tutkimuksessa vuodelta 2021 nousee esiin huoli, miten monet sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret ovat joutuneet kohtaamaan opetusta, jossa homoja käännytetään heteroiksi (Jones ym. 2021).

Sateenkaarinuori tytöille suunnatun aineiston vähäisyys nousi esiin tutkimuksessa (Pampati ym. 2021). Guyon ym. (2023) julkaistussa tutkimuksessa kerrotaan, miten tytöt kokevat saavansa hyvin puutteellista seksuaalikasvatusta tai kasvatusta ei ole ollut lainkaan. Nuoret kokevat koulussa annetun seksuaalikasvatuksen ja todellisen elämän tilanteiden välillä suuren eron. (Guyon ym. 2023.) Naiset, jotka harrastavat seksiä pääsääntöisesti naisten kanssa eivät olleet tietoisia seksitautien riskeistä, myös lesbosuhteissa (Pampati ym. 2021).

Nuoret ovat huolissaan, että loukkaavat vanhempiaan, kun kertovat heille seksuaalisuudestaan (Diana & Esposito 2022). Suomalaiset nuoret kertoivat kuitenkin iän myötä rohkaistuneensa kertomaan omasta seksuaalisesta suuntautumisestaan. Siihen johti kotoa pois muutto ja samanhenkiset ystävät (Taavetti ym. 2015, 7). Usein monimuotoisuutta käsitellään oppitunneilla vain ohimennen. Kuitenkin seksuaalisuuden monimuotoisuudesta on oppikirjojen lisäksi olemassa erilaista tukimateriaalia, näistä esimerkkinä Opetushallituksen tuottama Kosketus – materiaali (Liinamo, Jokinen, Varsala).

Tutkimuksista kävi myös ilmi, että opettajan omalla asenteella ja osaamisella oli merkittävä vaikutus seksuaalikasvatuksen sisältöön, erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen seksuaalikasvatuksen opetuksessa. Vaikka opettajan asenne seksuaali- ja sukupuolen monimuotoisuutta kohtaan olisi positiivinen, on silti opettajan vastuulla tuoda monimuotoisuutta osaksi käytännön seksuaalikasvatusta (Taavetti 2015.) Peruskoulun seksuaalikasvatuksessa painopiste on yleensä raskauden ehkäisyssä ja seksitaudeissa. Tuntiresurssien rajallisuus vaati aiheiden tiivistämistä. Opettajille tehtyjen kyselyiden mukaan seksuaalisuuden monimuotoisuus nousi kolmanneksi yleisimmäksi aiheeksi. (Bildjuschin 2016.) Tutkimukset osoittavat, että nuoret, jotka kertovat olevansa tyytymättömiä kouluissa tarjottuun seksuaalikasvatukseen, eivät ole saaneet omiin tarpeisiinsa hyödyllistä opetusta (Walters & Laverty 2022).

6.2 Monimuotoisuuden opetuksen hyödyt

Walters ym. (2022) tutkimuksen perusteella nuoret kokevat seksuaalikasvatuksen olevan hyvää ja tarpeellista, sekä sen pitäisi kuulua pakollisena koulujen opetussuunnitelmiin. Huomattavaa on, että samainen tutkimus osoittaa, kuitenkin vain puolen tutkimuksen osallistuneista nuorista saaneen seksuaalikasvatuksen olevan hyödyllistä heille. Aiheet, joista nuoret haluaisivat enemmän tietää seksuaalikasvatuksessa ovat esimerkiksi seksuaalinen nautinto ja terveet ihmissuhteet. (Walters ym. 2022.)

Kouluissa annettu faktoihin perustuva seksuaalikasvatus suojelee nuoria väkivaltaisilta suhteilta. Koulu saattaa olla nuorille myös ainoa paikka, missä seksuaalisuuden monimuotoisuudesta puhutaan. Heteronormatiivinen seksuaalikasvatus eristää sateenkaarinuoret ja luo heille ulkopuolisuuden tunnetta. Yksipuolinen seksuaalikasvatus edistää ennakoasenteita seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia kohtaan. (Mac Aulay ym. 2022.) Vähemmistöön kuuluvat nuoret kuvaavat kokemustaan joutuneensa stigmojen ja syrjinnän kohteeksi (Nath ym. 2022). Yksipuolinen seksuaalikasvatus, mitä nuoret ovat kouluissa saaneet, on lisännyt nuorten masentuneisuutta ja itsemurhayrityksiä (Pampati ym. 2021).

Koulukiusatuksi joutumista voidaan myös ehkäistä moninaisella seksuaalikasvatuksella (Diana, Esposito 2022). Kouluissa saatettiin myös tyystin ohittaa kiusaaminen, mikä kohdistui vähemmistönuoriin. Nuoret kokevat jäävänsä hyvin ulkopuolelle ja päätyvät itse kiusaamaan stereotyyppisiä vähemmistön edustajia, koska haluavat kuulua ryhmään. (Jones ym. 2021.)

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret kohtaavat enemmän seksuaalista häirintää ja ahdistelua, kuin heteroseksuaalit (Nath ym. 2022). Monimuotoisen seksuaalikasvatuksen on nähty olevan suorassa yhteydessä matalampaan koulukiusaamisasteeseen ja näin ollen vaikuttavan koulun yleiseen ilmapiiriin. Nuorilla on jopa pienempi itsemurhayritysten riski kouluissa, joissa seksuaalikasvatus on monimuotoista. (Diana & Esposito 2022.)

Monimuotoinen seksuaalikasvatus mahdollistaa nuorelle oikean tiedon, eikä hänen tarvitse hakea vastauksia kysymyksiinsä esimerkiksi kavereiltaan tai netistä (Walters ym. 2022). Ulkopuolisuuden tunnetta voidaan myös ehkäistä monipuolisella seksuaalikasvatuksella (Hermanson ym. 2017, 31). Monimuotoinen seksuaalikasvatus vähentää kiusaamista, stigmoja ja perheen ulkopuolelle jättämistä. Näitä voidaan kohtaamalla ihmiset avoimesti, kunnioittavasti ja tuomitsematta heitä. (Diana & Esposito 2022.)

7 POHDINTA

7.1 Tulosten tarkastelu

Halusimme selvittää, miten sateenkaarinuoret huomioidaan osana yläasteen seksuaalikasvatusta ja onko opetuksen sisältö sekä oppimateriaalit kohdennettu kaikille nuorille tasapuolisesti.

Tutkimuksessa havaittiin koulujen seksuaalikasvatuksen olevan hyvin heteronormatiivista, ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvän aihealueen jäävän opetuksen ulkopuolelle tai aihetta opettavan opettajan oman aktiivisuuden varaan. Yhdenvertaisella koulutuksella tuettiin opettajien osamista seksuaalikasvattajina. Mahdolliset lisäkoulutukset aiheesta pitivät sisällön ajankohtaisena. (Taavetti 2015)

Taustakirjallisuus nosti esiin huolen sateenkaarinuorten kohtaamasta väkivallasta ja syrjinnästä. THL:n teettämien kouluterveyskyselyiden mukaan viidesosa seksuaalivähemmistöihin kuuluvista nuorista oli kohdannut seksuaalista väkivaltaa. Vähemmistöihin kuuluvat nuoret kokivat kolme kertaa enemmän koulukiusaamista muihin nuoriin verrattuna. Ennakkoasenteisiin pystyttiin vaikuttamaan tasavertaisella seksuaali- ja sukupuolikasvatuksella. (THL 2021.)

Taustakirjallisuus tuki tutkimustuloksia, joiden mukaan opettajan oma aktiivisuus ja kiinnostus asiaa kohtaan vaikutti oppilaiden saamaan seksuaalikasvatukseen. Seksuaali- ja sukupuolen moninaisuuden tuominen osaksi opetusta oli opettajan vastuulla. Taustakirjallisuus osoitti, että maanlaajuisia käytänteitä seksuaalikasvatukseen ei ollut. Tutkimustuloksista havaittiin, että tarvetta yhtenäistämiseksi olisi. (Taavetti 2015.)

Oppikirjojen perusteella sukupuolen- ja seksuaalisuuden moninaisuutta pidettiin erikoisuutena ja näihin vähemmistöihin kuuluvia ihmisiä näkymättöminä. Opettajien seksuaalikasvatuksen osaamista voitaisiin vahvistaa yhdenvertaisella koulutuksella ammattiopintojen aikana. Yhdenvertaisella koulutuksella voitaisiin vaikuttaa opettajien asenteisiin sekä osaamiseen seksuaalikasvattajana. Opettajille tulisi järjestää lisäkoulutusta aiheesta. Kouluista pitää tehdä moninaisempia ja sateenkaarinuorilta voi kysyä, mitä he tarvitsevat kouluihin. Perusterveydenhuollossa tarvitaan osaamista, miten sateenkaarinuoria kohdataan ja ohjataan sukupuolenkorjaukseen hakeutuvia eteenpäin. (Taavetti 2015.)

Aihetta on tutkittu vähän varsinkin Suomessa. Tulevaisuudessa olisi tärkeää tutkia aihetta suomalaisten nuorten näkökulmasta. Tuollaisten tutkimusten tulosten pohjalta pystyisi yhtenäistämään lainsäädäntöä ja puuttumaan helpommin sateenkaarinuorten kohtaamaan kiusaamiseen ja syrjintään. Nuorten elämä ei jakaudu lokeroihin (Taavetti 2015). Puuttumisen täytyy olla laajaa ja jakautua kaikille osa-alueille. Väestöliitto organisaationa pystyy tuottamaan materiaalia kouluille ja terveydenhuoltoon.

7.2 Eettisyys ja luotettavuus

Eettiset ohjeet ovat opinnäytetyön perustana. Eettisten ohjeiden lisäksi työtämme ohjaa lainsäädäntö. Noudatimme huolellisuutta, rehellisyyttä ja tarkkuutta, jotka ovat hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Suositukset toimivat opinnäytetyömme perustana (Arene ry 2020, 14).

Valitsimme alkuperäiset tutkimukset ennalta asetettujen sisäänotto- ja poissulkukriteerien mukaisesti. Valitessamme tutkimuksia, toteutimme lopulliset valinnat sekä laadun tarkastelun molemmat itsenäisesti, mikä lisää valittujen tutkimuksien luotettavuutta. Valitut tutkimukset oli toteutettu sekä Suomessa että ulkomailla. Opinnäytetyötä tehdessämme jouduimme laajentamaan rajaustamme. Aineiston niukkuuden vuoksi Suomessa toteutettujen tutkimusten lisäksi käytimme muun muassa Australiassa sekä Kanadassa toteutettuja tutkimuksia. Valitut tutkimukset olivat vertaisarvioituja, joka lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Lähdeviitteet olemme merkinneet asiaan kuuluvalla tavalla. Käyttämämme hakusanat- ja lausekkeet sekä artikkelit olivat vain suomenkielisiä sekä englanninkielisiä, sillä osaamisemme riittää vain näihin kieliin. Hakuprosessi ja käytetyt hakusanat ovat kuvattu tarkasti, jotta haku olisi toistettavissa. Toistettavuus lisää kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta (Vilkkä 2023). Valikoidut lähteet olivat julkaistu vuosina 2012–2023. Kuitenkin suurin osa lähteistämme sijoittuu viimeisen viiden vuoden ajanjaksolle, mikä lisää lähteiden luotettavuutta ajankohtaisuuden vuoksi.

Opinnäytetyömme on tehty Savonian raporttipohjaan, ja olemme noudattaneet työssämme raporttipohjan ohjeita. Lisäksi olemme saaneet ohjausta sekä palautetta opinnäytetyöstämme ohjaavalta opettajaltamme. Ohjaava opettajamme on toiminut myös työmme laadunvarmistajana (Arene 2020, 17). Me emme ole julkaisseet toisten kirjoittamaa tekstiä omana tekstinämme. Ennen opinnäytetyömme lopullista palautusta työmme viedään plagiaatintunnistusjärjestelmään (Arene 2020, 23).

Suomessa on käytössä opetussuunnitelma, minkä tarkoituksena on taata kaikille tasa-arvoinen koulutus koko maassa (Opetushallitus 2025). Kanadassa ei ole yhtenäistä opetussuunnitelmaa, mikä johtaa siihen, että jokainen nuori saa erilaisen seksuaalikasvatuksen (Walters & Laverty 2022). Seksuaalikasvatus on näyttöön perustuvaa ja tarkoituksena on edistää seksuaaliterveyttä (Pampati, Johns, Szucs, Bishop, Mallory, Barrios & Russell 2021).

Emme voineet valittujen tutkimuksien perusteella päätellä, onko Suomen kouluissa opetettu seksuaalikasvatus riittävää, sillä suoria tutkimuksia aiheesta ei ole Suomessa tehty. Muissa maissa tehtyjä tutkimuksia ei siis voida hyödyntää Suomessa sellaisenaan, vaan käsitelimme muissa maissa tehtyjä tutkimuksia seksuaalikasvatuksesta yleisellä tasolla. Näitä tutkimuksia pystyimme käyttämään soveltaen niiden tuloksia suomalaisiin tutkimuksiin. Suomalaisissa kouluissa opetetun seksuaalikasvatuksen sisällöstä sekä hyödynnettävyydestä on saatavilla hyvin vähän tietoa. Lisäksi on vain vähän olemassa olevaa tietoa siitä, palveleeko seksuaalikasvatus kaikkia nuoria. Jatkossa aiheeseen liittyvää uutta tietoa tulisi tuottaa myös laadullisen tutkimuksen menetelmällä.

Koska kirjoitimme opinnäytetyötä yhdessä, pystyimme kirjoittamaan objektiivisesti. Tämän vuoksi meillä ei siten ollut suhdetta aineistoihin (Arene ry 2020).

7.3 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyö toteutettiin osassa tulevaisuuden ammatissamme. Kätilötyön eettisiin parityönä. Olemme molemmat kätilöopiskelijoita, joten seksuaalikasvatus tulee olemaan merkittävässä osassa tulevaisuuden ammatissamme. Opinnäytetyömme aiheen valinta tukee asiantuntijuutemme kehittymistä. Kätilötyön eettisiin ohjeisiin kuuluu kätilön oma myönteinen asennoituminen seksuaalisuuteen

ja sen ilmenemiseen asiakkaissa ja kättilöllä on kyky ymmärtää ihmisen seksuaalisuuden monimuotoisuutta. Lisäksi kättilöllä tulee olla riittävästi tietoa ja mahdollisuus jatkuvasti lisätä tietojaan ihmisen anatomiasta, seksuaalisuudesta, ehkäisymenetelmistä, ihmissuhdeasioista ja eri uskontokuntien ja kulttuurien suhtautumisesta seksuaalisuuteen. (Suomen Kättilöliitto 2004.) Monipuolisen tiedonhankinnan ja kirjallisuuskatsausmenetelmän avulla olemme syventäneet osaamistamme, jota voimme hyödyntää tulevaisuudessa terveydenhuollon ammattilaisina. Kättilön tulee osata toimia seksuaali- ja lisääntymisterveyden asiantuntijana (Kättilön ja sairaanhoitajan ammatilliset kompetenssit).

Olemme molemmat olleet yhtä mieltä siitä, että yläkoulujen seksuaalikasvatuksen sisältö ei luultavasti ole riittävästi tätä päivää. Halusimme selvittää tarkemmin, millaista seksuaalikasvatus on käytännönsäällä 2020-luvulla.

Opinnäytetyön aihe yhdisti meitä heti ja sen vuoksi päätimme kirjoittaa opinnäytetyön yhdessä. Kirjoitusprosessi eteni melko hyvin, kun lopulta pääsimme vauhtiin. Kaiken kaikkiaan työn tekeminen sujui yllättävän hyvin, vaikka kirjoitimme itsenäisesti omien aikataulumme mukaan.

Niukka seksuaalisuuden opetus peruskouluissa tulee näkymään ammatissamme potilaiden epävarmuuksina itseään kohtaan. Opinnäytetyömme on avannut ymmärrystämme asiakkaiden kysymyksille ja epävarmuuksille. Tulevassa ammatissamme osaamme ottaa huomioon asiakkaiden monimuotoisuuden emmekä tee oletuksia heitä kohtaan.

7.4 Hyödynnettävyys ja kehittämisideat

Tulevaisuudessa olisi tärkeää tutkia pitkällä aikavälillä, kokevatko nuoret kouluissa annetun seksuaalikasvatuksen riittäväksi. Jatkotutkimustyönä voisi olla tutkimus, jossa selvitetään seksuaalikasvatuksen vaikutuksia ihmisten ennakoasenteisiin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä. Tärkeää olisi painottaa nuorten näkökulmaa ja kuunnella heidän tarpeitaan seksuaalikasvatukseen liittyen. Opettajille olisi hyödyllistä kertoa materiaaleista, joita heillä on käytettävissä opetuksen tueksi.

Tutkimustiedon perusteella suomalaista tutkimusmateriaalia aiheesta on vähän. Seksuaalikasvatuksen riittävyttä Suomessa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille olisi tärkeää tutkia. Pidemmällä aikavälillä tehdyillä tutkimuksilla kykenisi myös selvittämään, miten moninaisuuden huomioiva seksuaalikasvatus vaikuttaa ihmisten asenteisiin ja vähemmistöjen kohtaamiin ennakoasenteisiin.

Valtakunnallisella tasolla tärkein kehittämisen kohde on seksuaalikasvatuksen yhtenäistäminen, koska opetuksen laatuun vaikuttaa paljon opettajan oma aktiivisuus ja materiaalit, joita käytetään. Tuloksista havaitaan, että koulujen seksuaalikasvatuksen yhtenäinen, sukupuolten moninaisuuden huomioiva materiaali sekä opettajien kouluttaminen tukee seksuaalikasvatuksen moninaisuutta. Asiantuntijaorganisaationa Väestöliitto voi ottaa kantaa, antaa lausuntoja ja suosituksia, kun suunnitellaan uutta opetussuunnitelmaa tai opettajien lisäkoulutusta. Tutkimus toimii taustalähteenä tällaisen materiaalin ja lausuntojen suunnittelulle.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Yläkoulujen seksuaalikasvatus painottuu heteronormatiivisuuteen, ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt huomioidaan lähinnä terminologian kautta. Nuoret itse toivovat laajempaa ja sukupuolten moninaisuuden huomioivaa seksuaalikasvatusta, ja materiaalia aiheeseen löytyy. Kouluissa tarjottavaan seksuaalikasvatukseen vaikuttaa paljon opettajan oma aktiivisuus. Koulujen seksuaalikasvatus ei ole yhtenäistä Suomen sisäisesti, eikä yhdenvertaisuus toteudu.

Yksipuolinen seksuaalikasvatus saattaa lisätä erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten ajautumista väkivaltaisiin suhteisiin ja turvautumaan päihteisiin herkemmin. Seksuaalisuuteen liittyviin kysymyksiin nuoret hakevat vastauksia internetistä ja kyselemällä kavereilta, jolloin riskit väärinkäsityksiin, nuoren kannalta tuhoisiin ihmissuhteisiin, sekä ennakkoluulojen kasvamiseen ovat olemassa. Koulujen yhtenäisellä seksuaalikasvatuksella turvataan nuorten yhdenvertainen mahdollisuus saada asiallista, ikätasoista tietoa seksuaalisuuden toteutumisesta.

LÄHTEET

- Arene ry 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Verkkojulkaisu. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382. Viitattu 4.4.2023.
- Apter, Dan 2008. Onko seksuaalikasvatuksesta- ja neuvonnasta hyötyä? *Duodecim* 124 (4), 427–428. <https://www.duodecimlehti.fi/duo97053>. Viitattu 2.11.2024.
- Bildjuschkin, Katriina 2016. Terveystiedon opettajien ja oppilashuollon seksuaalisuudesta, sen kohtaamisesta ja seksuaaliterveyden opettamisesta peruskoulussa Kumita tutkimus. Verkkojulkaisu. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131626/URN_ISBN_978-952-302-804-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 4.4.2023.
- Cacciatore, Raisa & Kaltiala Riittakerttu 2021. Nuorten seksuaalinen kehitys. Verkkojulkaisu. Opiskeluterveys *Duodecim*. https://www.oppiportti.fi/op/ote00123/do?p_haku=seksuaalikasvatus#q=seksuaalikasvatus. Viitattu 14.3.2023.
- Diana, Pierluigi, Esposito, Susanna 2022. LBGQT+ Youth Health: An Unmet Need in Pediatrics. *Children* 2022 9 (7). <https://doi.org/10.3390/children9071027>. Viitattu 23.10.2023.
- Elo, Satu, Kajula, Outi, Tohmola, Anniina, Kääriäinen, Maria 2022. Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede* 34 (4), 215-225. <https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128987/78028?acceptCookies=1>. Viitattu 20.2.2025.
- Flores, Dalmacio D, Allen. Lloyd, Bannon, Jacqueline A 2022. Do Say Gay: Inclusive Sexuality Discussion for Out, Closeted, Questioning, and Straight Youth. *Journal of Pediatric Health Care* 36 (6), 7-12. <https://doi.org/10.1016/j.pedhc.2022.07.007>. Viitattu 23.10.2023.
- Flores, Dalmancio D, Meanley, Steven P, Bond, Keosha T, Agenor, Madina, Relf, Michael V, Barroso, Julie V 2021. Topics for Inclusive Parent-Child Sex Communication by Gay, Bisexual, Queer Youth. *Behavioral Medicine* 47 (3), 175-184. <https://doi.org/10.1080/08964289.2019.1700481>. Viitattu 23.10.2023.
- Guyon, Roxanne, Fernet, Mylène, Brodeur, Geneviève, Couture, Stèphanie, Hèbert, Martine, Paradis, Alison, Lèvesque, Sylvie 2023. "I would have liked to be better prepared for the real things": A qualitative analysis of school-based sexual experienced sexual dating violence. *The Canadian Journal of Human Sexuality* 32 (1), 29–38. 10.3138/cjhs.2022-0041. Viitattu 8.6.2023.
- Hermanson, Elina, Hytönen, Suvi-Marja, Kannas, Lasse, Remes, Linnea 2017. *Hippokrates 8 Yläkoulun Terveystieto*. 1. painos. Helsinki: Edukustannus.
- Hyvä kysymys 2019. Seksuaalisuuden portaat. [Hyvakysymys.fi](https://www.hyvakysymys.fi) verkkopalvelu ihmissuhteista, terveydestä ja hyvinvoinnista. Päivitetty 5.10.2019. <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/seksuaalisuuden-portaat/>. Viitattu 29.9.2024.

- Härmä, Sanni & Nevalainen, Minni 2021. Oppitunti Nyt -podcast, osa 2: Vastaako koulun seksuaalikasvatus nykypäivän tarpeisiin? Oppiva verkosto. <https://oppivaverkosto.fi/osa-2-vastaako-koulun-seksuaalikasvatus-nykypaivan-tarpeisiin/>. <https://open.spotify.com/episode/5tVxrwgPsK7nE-zwD4JEb9K?si=7ff9b08451444ed7&nd=1>. Viitattu 9.10.2023.
- Ihmisoikeudet julkaisuaika tuntematon. Seksuaali- ja lisääntymisterveys ja -oikeudet. Verkkojulkaisu. <https://ihmisoikeudet.net/ihmisoikeudet/seksuaalioikeudet/>. Viitattu 14.4.2023.
- Immonen, Anu, Laasonen, Ilkka, Pohjanlahti, Anita & Sihvola, Seija 2008. Vire Terveystieto 7–9. 1.-10. painos. Keuruu: Otava.
- Immonen, Anu, Laasonen, Ilkka, Pohjanlahti, Anita, Sihvola, Seija 2016. Vire Terveystieto 7–9. 2. painos. Keuruu: Otava.
- Jones, Tiffany, Jones, Timothy, Power, Jennifer, Pallotta-Chiarolli, Maria, Despott, Nathan 2021. Mis-education of Australian Youth: exposure to LGBTQA+ conversion ideology and practises. *Sexuality, Society and Learning* 22 (5), 595–610. Verkkolehti. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14681811.2021.1978964>. Viitattu 14.4.2023.
- Kangasniemi, Mari, Utriainen, Kati, Ahonen, Sanna-Mari, Pietilä, Anna-Maija, Jääskeläinen, Petri, Liikanen Eeva 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede* 25 (4), 291–301. Verkkolehti. <https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128286/77409>. Viitattu 2.11.2024.
- Kuortti, Marjo & Halonen Miila 2018. Miten nuorten seksuaaliterveyttä edistetään tehokkaammin? Lääketieteen aikakauskirja Duodecim. Numero 8. <https://www.duodecimlehti.fi/duo14270>. Viitattu 4.10.2023.
- Kättilön ja sairaanhoitajan kompetenssit. https://webd.savonia.fi/nettiops/TK12_Sairaanhoitajan_ja_k%C3%A4til%C3%B6n_ammattilliset_kompetenssit.pdf. Viitattu 21.2.2025.
- Lehtonen, Nadina 2014. Nuorten seksuaalisuus ja seksuaaliterveys. Opinnäytetyö. Hoitotyön koulutusohjelma. Saimaan Ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/83158/Lehtonen_Nadina.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 14.4.2023.
- MacAulay, Margaret, Ybarra, Michele L, Saewyc, Elizabeth M, Sullivan, T. Richard, Jackson, Lauren A, Millar, Shannon 2022. 'They talked completely about straight couples only': schooling, sexual violence and sexual and gender minority youth. *Sex Education* 22 (3), 275-288. Verkkolehti. [10.1080/14681811.2021.1924142](https://doi.org/10.1080/14681811.2021.1924142). Viitattu 8.6.2023.
- Marjamaa, Minna & Sinisalo, Riikka 2022. Kirjallisuuskatsauksen ohjausperustana tutkimuskysymys ja ohjaushaastattelu. Kreodi ammattikorkeakoulukirjastojen verkkolehti 2/2022 Ohjauksen ja oppimisen teemanumero. <https://www.kreodi.fi/arkisto/artikkelit/kirjallisuuskatsauksen-ohjaus-perustana-tutkimuskysymys-ja-ohjaushaastattelu.html>. Viitattu 18.3.2023.
- Nath, Ronita, Ybarra, Michele, MacAulay, Margaret, Oppenheim, Koby, Jackson, Lauren, Strøm, Ida, Frugård, Sullivan, Richard, Millar, Shannon, Saewyc, Elizabeth 2022. Comparng Factors Shaping

Sexual Violence Perpetration for Sexual and Gender Minority Youth and Cisgender Heterosexual Youth. *Journal of Interpersonal Violence* 37 (17-18) Verkkolehti. 10.1177/08862605211021998. Viitattu 8.6.2023.

Nuorten palvelujen asiantuntijat, Väestöliitto 2018. Seksuaalisuuden sanakirja. Hyvä kysymys Väestöliitto. <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/seksuaalisuuden-sanakirja/>. Viitattu 14.3.2023.

OmaKS 2023. Sukupuolen ja seksuaalisuuden monimuotoisuus. OmaKS.fi Keski-Suomen hyvinvointialueen verkkopalvelu. Päivitetty 2023. <https://www.omaks.fi/nuorelle/seksuaalisuus/sukupuolen-ja-seksuaalisuuden-monimuotoisuus>. Viitattu 29.9.2024.

Opetushallitus 2023. Kouluikäisen terveyden polku – Puhetta seksuaalisuudesta. <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/kouluikäisten-terveyden-polku/puhetta-seksuaalisuudesta>. Viitattu 22.9.2023.

Opetushallitus 2023. Kosketus – Kuinka opettaa seksuaaliterveydestä ja ihmissuhteista koulussa. <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/kosketus>. Viitattu 20.9.2023.

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf. Viitattu 2.11.2024.

Opetushallitus 2025. Perusopetus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetus>. Viitattu 27.1.2025.

Pampati, Sanjana, Johns, Michelle M, Szucs, Leigh E, Bishop, Meg D, Mallory, Allen B, Barrios, Lisa C, Russell, Stephen T 2021. Sexual and Gender Minority Youth and Sexual Health Education: A Systematic Mapping Review of the Literature. *Journal of Adolescent Health* 68 (6), 1040-1052. Verkkolehti. 10.1016/j.jadohealth.2020.09.032. Viitattu 8.6.2023.

Pihkala, Maarit, Oksanen, Pii, Lampinen, Johanna, Lindberg, Eira, Tyrväinen, Taina, Amnestyn ihmisoikeuskasvatusryhmä 2012. Mun Rajat -opetusmateriaali. Amnesty International. https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/frantic/amnesty-fi/2014/04/MUN-RAJAT_TYOKIRJA_TA_lores-3.pdf. Viitattu 20.9.2023.

Piipponen, Jutta, Pirttinen, Pauliina, Widomski, Anne 2018. Seksuaalisuuden puheeksi ottaminen synnytyksen jälkeen. Opinnäytetyö. Hoitotyön koulutusohjelma, kättilö. Metropolia Ammattikorkeakoulu. <https://core.ac.uk/download/pdf/161433543.pdf>. Viitattu 14.4.2023.

Santalahti, Tarja 2018a. Nuorten seksuaalinen hyvinvointi, seksuaaliterveyskäyttäytyminen ja niiden uhkatekijät. Terveyskirjasto. <https://www.terveyskirjasto.fi/oos00005>. Viitattu 14.4.2023.

Santalahti, Tarja 2018b. Nuorten seksuaalisuus ja seksuaaliterveys. Terveyskirjasto. <https://www.terveyskirjasto.fi/oos00001>. Viitattu 14.3.2023.

Sava, Lauren M, Earnshaw, Valerie A, Menino, David D, Perrotti, Jeff, Reisner, Sari L 2021. LGBTQ Student Health: A Mixed-Methods Study of Unmet Needs in Massachusetts Schools. *School Health* 91 (11), 894-905. Verkkolehti. 10.1111/josh.13082. Viitattu 8.6.2023.

Seta ry 2020. "Tää on kuka mä oon" – sateenkaari koulussa. <https://www.youtube.com/watch?v=dQ3q8VnUHZQ&t=256s>. Viitattu 4.10.2023.

Suomen Kätilöliitto 2013. IhmiSeksi – Materiaalia 12–18 -vuotiaiden nuorten kanssa työskenteleville seksuaalikasvatusta varten. https://asiakas.kotisivukone.com/files/se.suomenkatiloliitto.kotisivukone.com/ihmiseksi_2013.pdf. Viitattu 20.9.2023.

Suomen Kätilöliitto 2004. Laatusuositukset kättilötyöhön -kättilötyön eettiset ja laadulliset perusteet. https://suomenkatiloliitto.fi/wp-content/uploads/2021/01/tiedolla_taidolla_tunteella1-1.pdf. Viitattu 4.12.2023.

Taavetti, Riikka, Alanko, Katariina, Heikkinen, Lotte 2015. Hyvinvoiva sateenkaarinuori –tutkimushanke. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/hyvinvoiva_sateenkaarinuori.pdf. Viitattu 4.4.2023.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2021. Kouluterveyskysely 2021: Sukupuolivähemmistöjen tulokset. <https://thl.fi/documents/10531/3554284/KTK2021-taulukot-sukupuolivahemmistot-FI.pdf/c2b63fab-41fa-00ae-1abf-1033635182a7?t=1656333051663>. Viitattu 19.10.2023.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2023. Kohtaa lapsi ja nuori näin. <https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tietopaketti-sateenkaarilapsista-ja-nuorista-ammattilaiselle/miten-kohdata-sateenkaarilapsi-ja-nuori-sensitiivisesti/kohtaa-lapsi-ja-nuori-nain>. Viitattu 2.11.2024.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2022a. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt ja väkivalta. <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/eri-ryhmat-ja-vakivalta/sukupuoli-ja-seksuaalivahemmistot-ja-vakivalta>. Viitattu 18.3.2023.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL 2022b. Tasa-arvosanasto. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>. Viitattu 19.10.2023.

Terveyskirjasto 2024. Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuus. [Terveyskirjasto.fi verkkopalvelu terveydestä. Päivitetty 14.2.2024. https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01397](https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01397). Viitattu 29.9.2024.

Terveyskylä 2018. Seksuaalisuus elämänkaareissa, seksuaalisuus. <https://www.terveyskyla.fi/naistalo/seksuaaliterveys/seksuaalisuus-el%C3%A4m%C3%A4nkaareissa/seksuaalisuus>. Viitattu 14.4.2023.

Vilkka, Hanna 2023. Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Art House Oy. Viitattu 3.10.2023.

Väestöliitto julkaisuaika tuntematon. Seksuaalikasvatus.

<https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/seksuaalikasvatus/>. Viitattu 19.4.2023.

Väestöliitto 2021. Seksuaalisuus. Mitä nuoruuden seksuaalikehityksessä tapahtuu?

<https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/nuoruuden-seksuaalikehitys/>. Viitattu 22.9.2023.

Väestöliitto 2023. Väestöliiton strategia.

<https://www.vaestoliitto.fi/vaestoliitto/>. Viitattu 3.10.2023.

Walters, Lucas, Laverty, Erin 2022. Sexual health education and different learning experiences reported by youth across Canada. Verkkolehti.

10.3138/cjhs.2021-0060. Viitattu 8.6.2023.

World Association for Sexual Health WAS 2014. Seksuaalioikeuksien julistus. Verkkodokumentti.

<https://worldsexualhealth.net/wp-content/uploads/2013/08/DSR-Finnish.pdf>. Viitattu 14.4.2023.

LIITTEET

LIITE 1: ARTIKKELITAUUKKO

ARTIKKELI	TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	TUTKIMUSMENETELMÄ (miten aineisto on kerätty) JA AINEISTON KOKO (n=x)	MITEN AINEISTON ANALYSOITU	TULOKSET / JOHTOPÄÄTÖKSET
Bildjuschkin, Katriina 2016. Terveystiedon opettajien ja oppilashuollon seksuaalisuudesta, sen kohtaamisesta ja seksuaaliterveyden opettamisesta peruskoulussa Kumita tutkimus. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131626/URN:ISBN_978-952-302-804-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y	Kumita kampanjan tarkoitus oli nuorien muistuttaminen kondomin käytön tärkeydestä. Tarkoituksena oli muuttaa kondomin käyttöön liittyviä ennakkoluuloja. Kampanjan jälkeen tehtiin tutkimus, missä opettajat ja terveydenhoitajat kertoivat, kumita kampanjan materiaalien hyödyistä. Tutkimuksessa hyödynnettiin myös vuotta aikaisemmin olleiden terveyskyselyiden tuloksia.	Aineisto (n=113) Aineisto oli kerätty lähettämällä sähköpostia kouluihin, jotka olivat olleet mukana Kumita kampanjassa.	Ei tietoa.	Seksuaalisuudesta pitää puhua nuorten kanssa ja se nähdään myönteisenä asiana. Koulun on tehtävä yhteinen linja seksuaalikasvatuksesta, muuten seksuaalikasvatusta opetetaan omista näkökulmista ja kokemuksista. Opetus jää tällöin vain konkretian tasolle.
Taavetti, Riikka, Alanko, Katariina, Heikkinen, Lotte 2015. Hyvinvoiva sateenkaarinuori –tutkimushanke. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/imaget/julkaisuja/hyvinvoiva_sateenkaarinuori.pdf	Tarkoituksena oli selvittää laajasti seksuaali- ja sukupuoli vähemmistöihin kuuluvien nuorien hyvinvointia. 1. Mitä vanhempien pitäisi tietää, mutta kaikki eivät vielä tiedä? 2. Mitä nuorten kanssa toimivien ammattilaisten (opettajat, muu koulukunta, nuorisotyöntekijät jne.) pitäisi tietää, mutta kaikki eivät vielä tiedä? 3. Mistä haluaisimme lukea tai kuulla mediassa enemmän ja mistä haluaisimme, että puhutaan eri tavalla kuin nykyisin? 4. Millaisia sivustoja tai palveluita verkosta pitäisi mielestämme löytyä? 5. Mitä muuttaisimme kouluopetuksessa? Mistä pitäisi kertoa kaikille koulussa? 6. Minkä haluaisimme muuttuvan arkielämässämme?	Kyselyyn vastasi 1619 nuorta (n=1619) joiden ikä oli 15–25 vuotta.	Ei tietoa.	Ei ole yksiselitteistä vastausta, millaista on kasvaa Suomessa sateenkaarinuorena. Se ei ole pääsääntöisesti myönteinen eikä kielteinen, vaan vaihteleva. Seksuaali- ja sukupuoli vähemmistöihin kuuluvat nuoret kokevat syrjintää, mikä vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa. Sateenkaarinuoret voivat keskimäärin huonommin, kuin heteroseksuaaliset ja cisukupuoliset nuoret. Kaikki kokemukset ovat kuitenkin henkilökohtaisia.
Jone, Tiffany, Jones, Timothy W, Power, Jennifer, Pallotta-Chiarolli, Maria, Despott,	Raportoidaan LGBTQUA+ Nuorten kokemuksia	20 australialaiselta nuorelta (n=20) 35 yksittäistä haastattelua.	Kvalitatiivinen tutkimus.	Tunnistettiin tekijöitä, mitkä lisäävät seksuaalivähemmistö Nuorten

<p>Nathan, 2021 Sex Education 2021. Mis-education of Australian Youth: exposure to LGBTQA+ conversion ideology and practises https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14681811.2021.1978964</p>	<p>muunnos käyttäytymiselle ja siitä selviytyneistä.</p>			<p>alittiutta muunnosideologialle.</p>
<p>Walters, Lucas, Laverty, Erin 2022. Sexual health education and different learning experiences reported by youth across Canada. 10.3138/cjhs.2021-0060</p>	<p>Mikä on nuorten seksuaaliterveyskasvatustilanteiden tila Kanadassa? Tarkoituksena on parantaa Kanadassa asuvien nuorien seksuaaliterveyskasvatusta kokemuksia.</p>	<p>(n=1507) vastasi verkkokyselyyn. Keski-ikä 18,06.</p>	<p>Kvantitatiivinen tutkimus.</p>	<p>Suurin osa osallistujista kertoi saaneensa jonkinlaista seksuaalikasvatusta. Suurin osa ilmoitti seksuaalikasvatuksen olevan hyödyllistä. Puolet ilmoitti saaneensa seksuaalikasvatuksen olevan hyödyllistä heille.</p>
<p>Guyon, Roxanne, Fernet, Mylène, Brodeur, Geneviève, Couture, Stéphanie, Hébert, Martine, Paradis, Alison, Lèvesque, Sylvie 2023. "I would have liked to be better prepared for the real things": A qualitative analysis of school-based sexual experienced sexual dating violence. 10.3138/cjhs.2022-0041</p>	<p>Kanadassa olevan SHE ohjelman osallistuneiden tyttöjen kokemuksia. Tarjoamaan turvallista tilaa seksuaalista väkivaltaa kokeneille tytöille. Parantamaan SHE ohjelmaa.</p>	<p>100 teini-ikäistä tyttöä. (n=100).</p>	<p>Kvalitatiivinen tutkimus.</p>	<p>Monet tytöt kertoivat saaneensa puutteellista tai eivät ollenkaan kunnollista opetusta, mikä osoittaa, että SHE täytyy olla helpommin saavutettavissa nuorille. SHE pakolliseksi koulujen opetussuunnitelmaa.</p>
<p>Pampati, Sanjana, Johns, Michelle M, Szucs, Leigh E, Bishop, Meg D, Mallory, Allen B, Barrios, Lisa C, Russell, Stephen T 2021. Sexual and Gender Minority Youth and Sexual Health Education: A Systematic Mapping Review of the Literature. 10.1016/j.jadohealth.2020.09.032</p>	<p>Tuottaa luotettavaa kirjallisuutta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen seksuaaliterveyskasvatukseen.</p>	<p>Systemaattinen haku seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöistä (SGMY) koskevasta kirjallisuudesta ottaen huomioon seksuaalikasvatus. 32 artikkelia (n=32).</p>	<p>Kirjallisuuskatsaus.</p>	<p>Kuusitoista artikkelia osoittivat, miten SGMY nuoret saivat liian vähäistä ja puutteellista seksuaalikasvatusta. Seksuaalikasvatus ei antanut heille mahdollisuutta omaan identiteettiin. SGMY tytöille aineistoa oli paljon vähemmän, kuin pojille.</p>
<p>Nath, Ronita, Ybarra, Michele, MacAulay, Margaret, Oppenheim, Koby, Jackson, Lauren, Strøm, Ida, Frugård, Sullivan, Richard, Millar, Shannon, Saewyc,</p>	<p>Tarkoituksena on selvittää, onko seksuaalinen väkivalta samanlaista SGMY nuorilla kuin ei-SGMY nuorilla. Vaikuttaako seksuaali- tai suku-</p>	<p>Aineisto perustuu vahvasti Growing up with Media -tutkimukseen, kvantitatiivinen pitkäaikatutkimus seksuaalisen väkivaltaa kokeneita</p>	<p>Kvalitatiivinen lähestymistapa.</p>	<p>SGMY- nuoret kertovat, että vaikka SGMY identiteetin omaaminen on koko ajan enemmän ja enemmän hyväksyttävää, on</p>

<p>Elizabeth 2022. Comparng Factors Shaping Sexual Violence Perpetration for Sexual and Gender Minority Youth and Cisgender Heterosexual Youth. 10.1177/08862605211021998</p>	<p>puolivähemmistöön kuuluminen jollain tavalla uhri- ja rikoskokemuksiin ja sen näyttämiseen.</p>	<p>Yhdysvaltalaisia nuoria (n=50).</p>		<p>SGMY nuorena oleminen edelleen haastavaa yhteiskunnassa. He kokevat helpommin syrjimistä ja leimaamista. CIS ja heteroseksuaalit kokivat, että kaikilla on samanlainen kohtelu.</p>
<p>MacAulay, Margaret, Ybarra, Michele L, Saewyc, Elizabeth M, Sullivan, T. Richard, Jackson, Lauren A, Millar, Shannon 2022. ‘They talked completely about straight couples only’: schooling, sexual violence and sexual and gender minority youth. 10.1080/14681811.2021.1924142</p>	<p>Tarkastellaan kontekstuaalisia tekijöitä, mitkä muovaavat seksuaalisen väkivallan uhriksi joutumista.</p>	<p>Perustuu haastatteluihin 50 14-26-vuotiaan kanssa (n=50), jotka itse ilmoittivat kokeneensa seksuaalista väkivaltaa.</p>	<p>Laadullinen tutkimus.</p>	<p>Koulut voivat olla osallisia seksuaalisen väkivallan syntymiseen lähettämällä epäselviä ja ristiriitaisia viestejä seksuaalisuudesta ja sukupuolesta. Poliitikalla on myös vaikutus asiassa. Seksuaalikasvatus on edelleen heteronormatiivista ja kahteen sukupuoleen keskittyvää. Tämä johtaa yksipuolisiin käsityksiin seksuaalisesta väkivallasta.</p>
<p>Diana, Pierluigi, Esposito, Susanna 2022. LBTQ+ Youth Health: An Unmet Need in Pediatrics. https://doi.org/10.3390/children9071027</p>	<p>Tarkoitus on esitellä sateenkaari nuorten elämää huomioiden riskit, vaikeudet ja tarpeet, mitä lastenlääkärien pitäisi huomioida työssään, jotta voisivat tarjota parempaa hoitoa sateenkaari nuorille.</p>	<p>Kirjallisuuskatsaus.</p>	<p>Ei tietoa.</p>	<p>Lääkäreillä on rajalliset tiedot sateenkaari nuorten hoidosta.</p>
<p>Jones, Tiffany, Jones, Timothy W, Power, Jennifer, Pallotta-Chiarolli, Maria, Despott, Nathan 2021. Mis-education of Australian Youth: exposure to LBTQA+ conversion ideology and practices. https://doi.org/10.1080/14681811.2021.1978964</p>	<p>Miten kouluissa opetetaan seksuaalikasvatusta Australiassa ja miten yritetään kääntää sateenkaarinuoria seksuaalisuudestaan pois.</p>	<p>Aineisto (n=20). Haastattelu.</p>	<p>Sisältöanalysointiohjelma.</p>	<p>Koulutukseen on puututtava, jotta vältetään virheellisen tiedon opettamista.</p>